

Tartalom

Pénzügyi szemle
2006/1

KIRÁLY

JULI

KÖZPÉNZÜGYEK

HETÉNYI ISTVÁN: *Az adórendszerek fejlődésének tendenciái az OECD-országokban* _____ 3

FEJLESZTÉSPOLITIKA

TÖRÖK ÁDÁM: *A helybenjárás és alternatívái* _____ 23

CHIKÁN ATTILA: *A vállalati versenyképesség mérése* _____ 42

BÁGER GUSZTÁV: *A köz- és a magánszféra együttműködése és a számvetőszéki ellenőrzés* _____ 57

FELÜGYELET ÉS ELLENŐRZÉS

FARKAS ISTVÁN: *A pénzügyi piacok felügyelete: Quo vadis domine?* _____ 79

VÉLEMÉNY

VERESS JÓZSEF: *Szubjektív látélet a gazdaságpolitika és a globalizáció viszonyáról* _____ 97

SZAKIRODALMI SZEMLE

KÖNYVEKRŐL

KORNAI JÁNOS: *A gondolat erejével – rendhagyó önéletrajz*
(Király Júlia) _____ 105

PALÁNKAI TIBOR: *Az európai integráció gazdaságtana*
(Becsky Róbert) _____ 111

ÁDÁM TÖRÖK–BALÁZS BORSI–ANDRÁS TELCS: *Competitiveness in Research and Development*
(Balogh Tamás) _____ 115

MŰHELY

Konferencia az Akadémián a korrupcióról (Báger Gusztáv) _____ 118

Konferencia a költségvetési felelősségről (K. Gy.) _____ 121

Kornai János

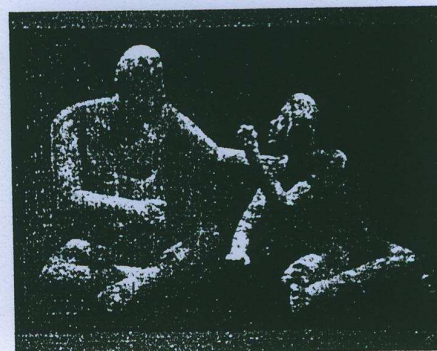
A gondolat erejével

Rendhagyó önéletrajz

OSIRIS KIADÓ, Budapest, 2005

Ez a könyv nem hagyományos szakmai önéletrajz. Nem (pontosabban nem csak) a művekről és létrejöttük körülményeiről szól – ezért nem is (nem csak) szakmai folyóiratokban jelentek meg a könyvre reagáló írások sem. Ebben az értelemben a jelen recenzió sem szokványos könyvismertetés lesz – ahogy *A gondolat erejével* sem (nem csak) a Kornai-életműről szól, úgy a recenzens is megengedi magának a szubjektív elkalandozást.

Kortársaimat ez a könyv nem hagyta érintetlenül: generációnk (az ötvenes években születettek és a hetvenes években eszmélő nemzedék) számára ez a könyv intellektuálisan megkerülhetetlen. Ahogy ezt a könyvet meg kellett írni, úgy ezt a könyvet el kellett olvasni és tovább kell gondolni. Mást jelent ez a könyv nekünk, miként más jelent a Kornai-generáció számára is – akik sokat, talán túl sokat láttak és tudnak. (És igen kíváncsi lennének az „unokák olvasatára” – ha lehet ilyenről beszélni egyáltalán).

Kornai János

A GONDOLAT EREJÉVEL

Rendhagyó önéletrajz

Hálás dolog önéletrajzot írni, mert tagadhatatlanul többen olvasnak önéletrajzot, mint bármi más, mert erős vonzalmunk van az intimitások iránt – de szomorúan és dühösen tesszük le a könyvet, ha a szerző intimitások iránti vonzalmunkat üres fecsegéssel és felszíni pletykákkal kívánja kielégíteni. Kornai rendhagyó önéletrajza természetesen nem ilyen – szerzőjétől igencsak messze áll a felszínes anekdotázás, üres fecsegés. Ennek a könyvnek intimitásai azért izgalmasak, mert a mindenkori nagy kérdésekre adott intellektuális, kiérlelt, egyéni válaszok „intim” részleteit tárják fel. *A gondolat erejével* nem azért vonz, mert önéletrajz, hanem mert rólunk szól, a mi kétségeinkről, a mi tünődéseinkről, a mi kudarcainkról, a mi sikereinkről. Mert végül is lett egy magyar, a Harvardon is elfogadott, majdnem Nobel-díjas közgazdászunk (és hogy miért pont ő lett az, tehetséges nemzedéke számos kimagasló intellektusa közül,

és végül is, hogy miért nem lett ő sem az – ebből a szempontból hatodrangú kérdés), akinek a szava számít itthon és „kint” is. Kérdései, töprengései, válaszai továbbgondolásra, nem egyszer vitára ingerlők.

De mielőtt az általam szubjektíven kiragadott kérdésekre rátérnék, egy nagyon fontos megállapítást kell tennem előljáróban: e könyv szerzője toleráns gondolkodó. A könyv egyik meghatározó üzenete: van választásunk. „Ha pozitív elemzés céljaira használjuk, akkor azt kell utólag, akár kontrafaktuálisan is megállapítani, melyek voltak a múltban a lehetséges – de elvetett – alternatívák. Normatív felhasználás esetén pedig pontosan számba kell venni, melyek azok a korlátok, amelyek valóban tőlünk függetlenül határolják be választásunkat. Az így korlátozott lehetséges alternatívák halmozán belül szabad a választás.” (143–144. oldal) De a szerző továbbmegy: kimondja azt is, hogy egyéniségünkötől, adottságainktól függően különböző utakat választhattunk, és nincs egyértelműen magasabb rendű életút-választás. Több optimum is létezik, a különböző algoritmusok többféle megoldáshoz is konvergálhatnak – a másság elfogadása, a másfajta életfilozófia megértése, a konfliktusok megélése, de nem erőszakkal való kezelése, azaz a magatartásbeli tolerancia a szerző egy életre szóló útítársa lett a saját ötvenes éveinek lezárását követően.

■ AZOK AZ ÖTVENES ÉVEK A könyvnek közel egynegyedét teszik ki „azok az ötvenes évek”. Akik ismerték, és akik nem ismerték Kornai szabadnépes múltját, egyforma izgalommal figyelik: hogyan dolgozza fel napjaink egyik legelismertebb gondolkodója a saját, ötven évvel ezelőtti gondolkodásmentességét. Hihetően. Megítélésem szerint ez a legnagyobb elismerés, amit az ötvenes évek *Szabad Népe*nek sikerjáságírójáról mesélő Kornai János kaphat: a történet, amit elmesél, hihető. Ő valóban így élte meg, a bizonyos értelemben tudatlan és műveletlen tizenhét éves fiatalember felszabadult,

de alvajáró magabiztosságával, majd elbizonytalanodásával, végül keserű ébredésével. Saját magát tudatlannak és műveletlennek látatja a magával hozott családi kultúra ellenére – egy nem gondolkodó, a szabadságnak és az életnek kritikátlanul örülő intoleráns fiatalnak. Nehéz a gyermek kérdésével szembenézni: „Apa! Te értelmes ember vagy. Hogy lehettél ilyen hülye?” – kérdezi András fia évtizeddel később, és apja több mint száz oldalon próbál válaszolni. Pontos és hiteles leírást kapunk a hit erejéről, a kommunisztává válás fokozataitól a hit elvesztéséig. Ő is elismeri: bizonyos értelemben szerencséje volt. Szerencséje volt, hogy nem intellektusa állította a hit szolgálatába, hanem végül is megfordítva történt. „Szerencséje” Kornainak, hogy „hites” éveiben alkotott írásaira ki tudja mondani: „intellektuális igénytelenségük mellbevágó”.

Kornai János „ébredése” hiteles. A *Haraszti Sándorral* való beszélgetés leírása megrázó. Ez a beszélgetés döbbsenti rá – bizonyos erkölcsi határt nem lehet átlépni, az ember ember általi megaláztatását semmilyen eszme nem hitelesítheti. „Szinte elviselhetetlennek éreztem azt a gondolatot, hogy a XX. században – bármilyen cél érdekében – szántsándékkal kínozzanak embereket.” (74. oldal) A hit Kornai erkölcsi rendszerében semmilyen körülmények között nem nőhet az ember fölé. Ez az első olvasatban morális fordulat ugyanakkor egy végiggondolt, a következményekkel egyértelműen számoló, egyértelmű, végleges és kompromisszummentes döntés: „nullára írja le” magában a marxizmust, amit vaksága elsőszámú okának tart. Kornai Jánosnak nem lehetett más választása: ő saját színvonaltalanságára döbbsen rá (kegyetlen őszinteséggel ír akkori írásairól) és választ új utat, ami csak valami egészen más lehetett, mint amit addig „hittel és álomban” követett.

Ez a választás tiszteletreméltóan bátor és következetes, de ezen a ponton leírja mindazokat a gondolkodókat is – *Sin*ő *Ervin* Optimistáit.

köztük a szellemi sivársággal korántsem vádolható *Lukács Györgyöt* és megannyi XX. századi meghaladhatatlan gondolkodót –, akik intellektusokból építettek hitet, és akik később sem „írták le nullára” magukban a marxizmust, akik nálánál felvilágosultabban lettek marxisták, és maradtak azok (tán még ma is).

■ **A TUDOMÁNYRÓL, MINT LÉTFORMÁRÓL**
A könyv második felének központi gondolata, hogy létezik-e a tudomány, mint „aktív” létforma. A szerző – még igencsak fiatal emberként – megcsömörlött az aktivista újságírástól, és ezen keresztül az emberek életébe való aktív, utólag intoleránsnak érzett beavatkozástól, 1954–59 közötti töprengései összegzéseként úgy döntött, hogy élete nagyobb részében nempolitizáló kutató tudós lesz, és ehhez a döntéséhez igyekszik mindvégig hű maradni. „Nem a politika, hanem a tudományos kutatás lesz a hivatásom. Nem vállalkozom a kommunista rendszerrel szembeni küzdelem hősiessé, illegális formáira. Tudományos tevékenységgel kívánok hozzájárulni a megújuláshoz.” (144. oldal) Ebben a megfogalmazásban kettős nem van: nemet mondás a fennálló hatalom vonzásának és nemet mondás a hatalommal nyíltan szembenállóknak. Bármilyen furcsa: mindkét nemhez egyaránt kell bátorság, mert az erkölcsi kirekesztést („gyáva vagy, ha nem tartasz velünk”) nem könnyebb elviselni, mint a hatalomnak mondott nemért esetlegesen járó repressziót. Ehhez a kristálytisztán megfogalmazott magartási modellhez nehéz hűnek maradni. Nehéz hűnek maradni a hatalom kettős szorítása miatt – elérni a támogatás és tiltás között a tűrés sosem pontosan behatárolt sávját, de nehéz hűnek maradni *Kossuth* országában a barikádharcosok lázas erkölcsi nyomása miatt is. Itt mindig barikádra kell menni, itt mindig zászlót kell lobogtatni, itt nem politizálni, nem ellenállni annyi, mint gyávanak lenni. Remélem, hiszem, egyszer tán megszűnünk tízmillió *Kossuth* Lajos országa lenni, és belátjuk azt, hogy

nem kell mindig zászlót lobogtatni ahhoz, hogy az ember morálisan következetes legyen. A kimaradás, a távolmaradás nehézségével a szerző többször is szembenéz. Valójában számtalanszor elkapja a kísértés, jobb lenne az önként vállalt kívülmaradást feladni, de végül is a könyv tanúsága szerint mindenkor a nem csatlakozás mellett döntött – nemet mondott a hatalomnak és nemet mondott a hatalmat támadóknak is. Szeretném hinni, hogy pozitív példa lehet ez az életstratégia is, amely nem feltétlenül győzni és harcolni akar.

Ez a típusú kívülmaradás nem jelent lemondást az elvek melletti kiállás kötelességéről. Kornai példáját tekintve, csak a közelmúltból is fel tudunk mutatni két olyan meghatározó lépést, ami ezt igazolja. Nyílt, minden fórumon felvállalt kiállása a *Bokros*-csomag mellett és a 2001. évi lemondása a monetáris tanácsai tagságról igazolja, nem kell ahhoz barikádra menni, hogy elveihez hű maradjon az ember. (Mindazonáltal a kortárs nemzedék – mert sokat, tán túl sokat tud – ezt tán másképp ítéli meg).

■ **A TUDOMÁNYOS IGÉNYESSÉGRŐL ÉS AZ EREDETISÉGRŐL**
Az olvasók közül valószínűleg nem csak engem lepett meg, hogy Kornai János egy *American Economic Review*-ba szánt cikkét elutasították. Először is, mert ő az egyik leg- többet külföldi folyóiratokban is publikáló és idézett magyar szerző (*Bródy András* mellett, de *Bródy* zsenialitásáról majd máshol). Másrészt azért meglepő, amit az elutasítása kapcsán a tudományos írásokkal szemben megfogalmazott követelményekről ír, miszerint gyakran az eredeti gondolat azért nem tud megjelenni, mert a szerkesztők, lektorok formák és előítéletek rabjai, és a borzas, kócos írásban nem feltétlenül látják meg az eredetit, a továbbgondolhatót. Nem az állítás meglepő – magunk is hasonlóképpen látjuk a szerkesztés alapveit: „ami megjelenik, az legyen már valamenynyire a kanonizált tudomány része” –, hanem

mert Kornaira éppen az jellemző, hogy mindenkor tudott úgy írni, hogy az a kánonba illeszkedjen, mert mindig fegyelmezett tudósként szigorúan ügyelt arra, hogy a munka, amit kiad kezéből ne csak eredeti legyen, hanem fegyelmezett, jól strukturált, akkurátusan precíz is.¹

Kornai szintetizáló író. Témáját szenvedélymentesen, akkurátusan járja körül, minden részletet alaposan szemügyre véve analizál. Egészen más tudományos követelményeknek tesz eleget, mint a korát jellemző, meghatározó, úgynevezett reform-közgazdaságtan. A reform-közgazdaságtan mindenkor normatív, Kornai pedig sokkal inkább leíró, reflexív. Jól összevethető a kétféle alapállás a nagyjából egy időben született két alapműben: 1986 végén jelent meg angolul a magyar reformgazdaság Kornai-féle leírása, a *Visions, Hopes and Reality*², amikor kéziratban már éppen készen volt magyarul *Antal László* és szerzőtársai egy nemzedéket felrázó, szinte forradalmi írása a *Fordulat és reform*³. A kettő szinte ugyanarról szól – és mégis más. Egyikünkhöz ez áll közelebb, másikunkhoz az. Nekem akkoriban majdnem emberi kapcsolataim mentek rá, hogy állítottam: bár a *Fordulat és reform* politikailag sokkal fontosabb, de nem igazán jó írás, a *Visions* pedig remekmű. (Nos, ezt akkori vitapartneremmel ma is másképp látjuk – remélem, lettünk annyira toleránsak, hogy megbocsátjuk egymásnak eltérő ízlésünket.)

Az elutasításról még egy adalék: Lucas zseniális *Neutrality of Money*-ja, amely más gondolati keretben íródott, mint az akkor uralkodó irányzat, kilógott a „kánonból” (a súrlódásos piacokat akkoriban nem is értették), szintén elutasításra lelt az *American Economic Review*-nél és teljesen visszhangtalanul jelent meg a *Journal of Economic Theory*-ban. 20 évvel később már mindenki arra emlékezett, hogy milyen zseniálisnak találta, már akkor. Azt hiszem, több az elutasított „nagy cikk”, mint az elfogadott.

■ A „KLASSZIKUSOK”: A TÚLZOTT KÖZPONTOSÍTÁS, A HARMONIKUS NÖVEKEDÉS, A KÉT-SZINTŰ TERVEZÉS, AZ ANTI-EQUILIBRIUM, A HIÁNY Furcsa élmény volt látni ezeknek a könyveknek a múltját, a keletkezéstörténetét, a szerző által fontosnak tartott hangsúlyokat, megismerni a könyveket az ő olvasatában. És még valami furcsa volt: rádöbbenni, hogy a mi nemzedékünk részben ezeken a könyveken nőtt fel. Annak ellenére, hogy Kornait nem engedték be az egyetemre, felsorolt könyveit még az egyetemi éveink alatt olvastuk, és valamilyen nyinek volt hatása gondolkodásunkra. Kornai minden könyve „kötelező” olvasmány volt a „Rajkban”⁴, ahol az ember nem az „egyetemi kötelező irodalmat” kapta, hanem Bródyt, *Augusztinovicst*, Antalt, *Bauert*, „*Sóskát*”, *Liskát*, *Tardost*⁵ olvasott, de persze *Bibót*, *Balogh Edgárt* és *Petrit* is hozzá. Számunkra ténykérdés volt, hogy a tervgazdaság egy rosszul működő rendszer. Nem is akartuk se megreformálni, se megjavítani, de elfogadtuk, hogy van, és meg akartuk érteni. Ebben pedig sokat segített Kornai. Mindez nem jelenti azt, hogy mindnyájan csatlakoztunk volna a Kornai-iskolához. Sőt, nem egyszer a frissen végzett ökonóméterek magabiztos gőgjével szedtük ízekre egy-egy Kornai-tanítvány empirikus elemzését.

A Harmonikus növekedés⁶ másodéves körünkben került a kezünkbe. Még friss volt az akkor tanult „szoc. pg.” (a szocializmus politikai gazdaságtana) szellemi igénytelensége. Akkoriban, amikor épp „begyűrűzött az olajár-robbanás” (bár sokáig próbálták a határon feltartóztatni, miként azt némely bölcs ma is tanácsolja miniszterelnökünknek) és vele olyan addig ismeretlen fogalmak, mint az „eladósodás” és az „infláció”, az „arányos és tervszerű” fejlődés törvénye pedig egy pillanatig sem tűnt másnak, mint egy üres szóképnek. Az Erőltetett vagy harmonikus növekedés ezzel a friss élménnyel volt összhangban, kimondta, hogy az arányosság és egyensúly helyreállítása nem

hogyan nem immanens sajátja a szocialista gazdaságnak, hanem egy olyan állapot, ahova ez a gazdaság nem konvergál. A hajsolt növekedés csak újabb aránytalanságot szül.

Ugyanebben az időben – az input-output módszerekkel (egyben *Langeval*, Bródyval és Augúsztinoviccsal), az ÁKM-modellekkel és a tervmodellekkel való ismerkedésünk során – került látóterünkbe a kétszintű tervezés.

■ **KORNAI-LIPTÁK-MODELLJE** Akkor ugyan még nem tudtuk előzményeit és végül is gyakorlati alkalmazásának kudarcait, a modell matematikai szellemessége magával ragadó volt. Nem véletlen, hogy a modell alapjául szolgáló írást 1965-ben az *Econometrica* változtatás nélkül egyből leközölte⁷! A kétszintű tervmodell végül is – az algoritmus nem egyetlen optimumhoz való konvergenciája miatt – kudarccal végződött, de tanulságai hasznosak voltak a továbblépéshez.

Harmadéves korunkban következett az 1971-ben megjelent *Anti-Equilibrium*⁸ – párhuzamosan az akkor „matematikai közgazdaságtan”-nak nevezett tárgy keretében felfedezett egyensúlyelmélettel. Nekünk az *Arrow-Debreu*-modell intellektuális örömet okozott a szoc.pg. sivársága után, így a Kornai által ma is egyik legjelentősebbnek tartott mű – nem lett átütő erejű. Nem tudta ugyanazt a „teljességet” sugallni, mint az általa monopolhelyzetéből kivetni szándékolt általános egyensúlyelmélet. Az általános egyensúlyelmélet végül is nem az *Anti-Equilibrium*-ban megfogalmazott ellenérvek mentén újult meg, hanem egyszerűen azért, mert képes volt saját zárt gondolati keretén belül integrálni a „súrlódást”. Az aszimmetrikus információelmélet számos empirikus „súrlódást” – bérek „ragadós” alkalmazkodása, gazdaságpolitikák látszólagos hatásossága – képes volt magyarázni, anélkül, hogy az elemzési keretet el kellett volna hájítani. Az *Anti-Equilibrium* számos kortársunkra ugyanakkor meghatározó hatást gyakorolt, évekig lehetett

tudományos diákköri (tdk-) művek, illetve szakdolgozatok formájában találkozni utóregzéivel.

■ **A HIÁNY**⁹ Már utolsó évesként az újbóli szellemi ébredésünk tavasza – el lehetett hinni, hogy erről a rendszerről is lehet tudományos igényvel ítéletet mondani. Egyértelműen elsöprő hatása volt. 1980 őszén több százan szorongtunk az akkori legnagyobb, I-es előadóban egyetemisták, végzősök és végzettek, közgazdászok, jogászok és mérnökök Kornait hallgatva. Ez volt az ő első egyetemi szereplése – A hiányt már nem lehetett a közgazdaságtudományi egyetem falain kívülre szorítani.

A hallgatóság jelentős része már rég túl volt azon, hogy megreformálható-e a szocializmus – egyértelmű volt számára, hogy nem. Ezt a nemet olvastuk szabatosan leírva A hiányban. „A hiánygazdaság a szocialista rendszer immanens, rendszerspecifikus tulajdonsága. A reformok enyhíthetnek a problémákon, de nem szüntetik meg azokat.” (251. oldal) Furcsa volt – most a szabálytalan önletrajzot olvasva – azzal szembesülni, hogy ez a nem, mármint a rendszer javíthatatlansága, nem volt explicit módon kimondva a könyvben.

A hiány sokunkban végleg, intellektuálisan is lezárta a szocializmust – teljesen egyértelmű volt, hogy ez a rendszer úgy rossz és pazarló, ahogy van. A könyv hatalmas fogalmi apparátussal, tudományos igényességgel ezt bizonyította be. A hiányból az is egyértelmű volt, hogy ez a rendszer ugyan fennmarad, mert politikai akarat van fennmaradására (és 1980-ban A hiány megjelenésekor ez evidenciának tűnt), de ez egy immanensen rosszul működő, megreformálhatatlan rendszer. Ennyiben A hiány vitázott a kor reform-közgazdaságtanával is – nem véletlenül lett minden, akkoriban már számos helyen működő „szabadegyetem” kötelezően feldolgozandó irodalma.

♣ A Kornai-életmű A hiánnyal korántsem zárult le – miként a rendhagyó önéletrajz is nyomon követi az „indulatos röpirat”, a „szocialista rendszer leírása”, avagy az „egészségügyi reform” születését és fogadtatását.

Ezeket a műveket most mégis mostoha-gyerekként kezeljük – és megállunk ott, ahol mindnyájunk életében meghatározó fordulat következett be, az 1990-es „sorsfordulónál”.

Ez a recenzió akaratlanul is a könyv „tárgyáról”, Kornai Jánosról szól. És hogy milyen a könyv? „Klasszikus” Kornai-mű: egyrészt egy sodró lendületű, magával ragadó esszé (többünk is egy ültő helyben olvasta végig), más-

résről egy akkurátusan lábjegyzetelt, pontos hivatkozásokkal ellátott, szinte száraz, elemző stílusban megírt tudományos elemzés Kornai Jánosról. Rendhagyó önéletrajz.

Király Júlia

JEGYZETEK

- ¹ Sok-sok éven keresztül Kornai János 1996-ban a Közgazdasági Szemlében megjelent tanulmánya (Kiigazítás recesszió nélkül. Közgazdasági Szemle, 7–8. szám, 585–613. oldal) volt a kötelező irodalom diplomázó tanítványaim számára arról, hogyan kell publikálható cikket írni, mit jelent a tudományos igényesség, a kérdés megfogalmazása, a magunk ellen való érvelés, a kifejtés következetessége, az érvekkel és empiriával való alátámasztás.
- ² The Hungarian Reform Process: Visions, Hopes and Reality, *Journal of Economic Literature*, 1986, 4. szám, 1687–1737. oldal
- ³ ANTAL et al (1987): Fordulat és reform, *Közgazdasági Szemle*
- ⁴ Rajk László Szakkollégium: a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem 1975-ben alakult szakkollégiuma, amelynek első és azóta is egyetlen igazgatója Chikán Attila volt.
- ⁵ Augusztinovics Mária és Bródy András a kor legjelentősebb közgazdász kutatói voltak. Antal László, Bauer Tamás, Soós Károly Attila, Liska Tibor, Tardos Márton pedig a reform-közgazdaságtan kimagasló, akkoriban legtöbbet publikáló szerzői.
- ⁶ KORNAI J. (1972): Erőltetett vagy harmonikus növekedés, *Akadémiai Kiadó*
- ⁷ KORNAI J.–LIPTÁK T. (1965): Two-Level Planning, *Econometrica*, 1. szám, 141–169. oldal
- ⁸ KORNAI J. (1971): Anti-Equilibrium, *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*
- ⁹ KORNAI J. (1980, 1989): A hiány, *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*